

ТАЪЛИМ СОҲАСИГА РАҚАМЛИ ТЕХНАЛОГИЯЛАРНИ
ЖОРИЙ ЭТИШ

Усмонова Шодия

Феруза Шакировна

*Чирчиқ давлат педагогика университети тарих йуналиши Илмий
раҳбар*

Аннотатсия: Ушбу мақолада таълим соҳасига рақамли технологияларни жорий этиш ҳақидаги фикрларимиз ўрин олгандир. Шунингдек таълим сифатини ошириш ва бу борада сунъий технологиялардан фойдаланишнинг аҳамияти, натижалари ва самараси ёритиб ўтилади.

Калит сўзлар: таълим, маҳорат, ахборот, жараён, дастур, натижа, тизим

Шиддат билан ўзгариб бораётган дунёда яшай оладиган ёшларни тайёрлаш учун асосий вазифасини муайян миқдордаги билимларни беришдан иборат деб ҳисоблайдиган анъанавий таълим соҳасини мутлақо етарли эмас. Чунки илм-фан ва техника шу даражада ривожландики, энди одам бирор фандаги энг асосий тушунчаларни ҳам хотирасида сақлаб қола олмайди. Бунинг устига, тинимсиз ўзгаришлардан иборат, бўлиб қолган ҳаётга мустақил қадам қўяётган ёшлар ана шундай ўзгаришларга ҳам интеллектуал, ҳам маънавий жиҳатдан тайёр бўлмаса, рақобатлар курашидан иборат дунёда ўз ўрнини тополмаслиги мумкин. Ҳозирги кунда таълим тизимида бой тажрибалар йиғилган. Ҳозирда мамлакатимизнинг барча соҳаларида бўлгани сингари таълим тизимида ҳам ўзига ҳос янгиликлар қарор топмоқда. Айниқса таълим тизимини технологлаштириш, таълим самарадорлигини ошириш ҳамда ижтимоий

хаётимизга кириб келаётган янги педагогик технологияларни ўқув жараёнига қўллаш асосий вазифаларимиздан бири бўлиб қолмоқда. Чунки янги педагогик ва ахборот технологияларни тезда қабул қилиш, уларни таҳлил этиб, назарий жиҳатдан умумлаштириш, хулоса чиқариш ҳамда талабаларга етказиб бериш энг долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Педагогик технологияларнинг ривожланиш истиқболлари унинг назарий асосларини танқидий равишда таҳлил қилиш, таълим жараёнига нисбатан самарали ёндошувнинг қарор топиши ҳисобига таъминланади. Яъни маълум бир вақт оралиғида педагогик технологияларнинг назарий асосларини ўзгартириш билан бирга унинг муаммо майдони ҳам ўзгартириш мумкин бўлади. Таълим жараёнида педагогик ёндошув асосида ташкил этиш бир қатор дидактик вазифаларни ижобий ҳал этишни тақозо қилади [1]. Ривожланган хорижий давлатларда таълимнинг мамлакат ички сиёсати фаол таъсир этадиган ижтимоий жараён эканлиги ҳақиқатдир. Шу туфайли ҳам ривожланган мамлакатларда мактаб эҳтиёжини иқтисодий таъминлашга ажратилаётган маблағ миқдори йилдан-йилга ошиб бормоқда [2]. Шундан келин чиқиб айтадиган бўлсак, таълим соҳасига рақамли технологияларни кенг жорий этишимиз ва таълим соҳасини рақамли технологияларга кўчиришимиз керак. Ахборот технологияларининг баркамол шахсни ривожлантириш, унинг мустақил касб танлаши ва касбий жиҳатдан ўз-ўзини шакллантириш, касбий маҳоратини ўстиришда тутаётган ўрни ва таъсири ортиб бораётганлигини инкор этиб бўлмайди. Бугунги кунда юртимизда таълим тизимига катта эътибор қаратилмоқда. Ёшларни таълим тизимига жалб қилиш, уларнинг вақтини мазмунли ташкил этиш борасида амалга оширилаётган ишлар ҳам шулар жумласидандир. Бугунги кунда таълим соҳасида кўплаб маънавий-маърифий ишлар ташкил этилмоқда. Албатта биз ҳар доим буюк боболаримизга муносиб авлод бўлишимиз лозимдир. Уларнинг олиб борган ишларини муносиб давом этиришимизуларга муносиб авлод

бўлишимиз зарурдир. Бизнинг юртимиздан улуғ мутаффаққир олимлар илм соҳасида ўзининг дунёда номини таратган буюк олимлар етишиб чиққан. Уларнинг бизга қолдирган мероси биз учун ҳақиқий бойликдир. Биз манашу бойликларимизни кадрига етиб авайлашимиз керак. Маданий меросимизни, ўтмиш кадриятимизни кенг ва ҳар томонлама ўрганиш ҳозирги миллий маънавиянимизнинг чуқур тарихи илдизларини, шаклланиш босқичлари ва хусусиятларини очиб бериш учун зарурдир. Бу эса ўз навбатида, миллий онг, миллий ғурурни, тарихимиз, ўтмиш авлодлар хизматиға ҳурмат эътиборни, халқ меҳнатиға, келажакни оқилонга белгилаш, Ватанга севиш туйғуларини шакллантириш, янги жамиятимиз ривожини, келажакни оқилонга белгилаш, юксак демократик давлат куриш учун хизмат қилади. Таълим тизимида ахборот технологияларининг жадал суръатлар билан жорий этилиши замонавий технологияларнинг қўлланиш соҳаларини кенгайтиради. Аини пайтда таълимда замонавий ахборот технологияларини ривожланаётган йўналишларини алоҳида таъкидлаш мумкин. Улар қуйдагилар:

1. Ўқув мақсадларидаги дастурий воситаларнинг имкониятларини ўқитиш воситаси, ўрганиш асоси ва ахборотларни қайта ишлаш воситаси сифатида жорий этиш.

2. Ўқув-методик мажмуалар яратишда, ўқув-намойиш қурулмалари ва компьютер воситалари имкониятлариниш интеграцияси.

Бундай мажмуалардан фойдаланиш ўқувчига ўрганилаётган жараён ҳақидаги ахборотларни жамлаш, сақлаш, жараёнларнинг қонуниятларини ва мохиятларини очиб беришга ёрдам беради. Замонавий технологиялар негизидаги ўқув-намойиш мажмуаларининг ўқланилиши индивидуал ва жамоавий эксперимент фаолиятни ташкил этишга замин яратади. Бу эса, ўқувчида интеллектуал ва ижодий салоҳиятини ривожлантириш ва мустақил билим олиш имкониятини яратади.

3. Мултимедиа тизимларини яратишда компьютерлар ва аудио-видео ахборотларни узатиш воситалари имкониятларининг интеграциясиға

эришиш. Бундай тизимлар ўзида дастурий-аппарат воситалар ва курулмалар мажмуасини мужассамлаштириб, ахборотнинг турли (матн, графика, овоз, тасвир) кўринишларини бирлаштиради ва фойдаланувчи билан интерфаол мулоқотни ташкил этади [3]. Албаттаки бунда нанижалар ҳам кўзга кўринади. Кўпчилик олимлар бугунги кунда сунъий интеллект технологияларни такомиллаштириш орқали замонавийлашувнинг тарафдорлари бўлиб келишмоқда.

“Сунъий интеллект” бўйича олиб борилган тадқиқотлар натижаси бу мия ишини тушунишга интилиш, инсон онгининг сирларини очиш ва инсон ақлининг маълум даражасига эга машиналар яратиш муаммоси. Интеллектуал жараёнларни моделлаштиришнинг асосий имконияти шундан келиб чиқадики, миянинг ҳар қандай функцияси, чекланган миқдордаги сўзлардан фойдаланган ҳолда қатъий бир маъноли семантикага эга тилда тасвирланган ҳар қандай ақлий фаолият принтсипиал равишда электрон рақамли компьютерга ўтказилиши мумкин.[4]

1.Шахсга йўналтирилган таълим: ўқувчилар учун шахсийлаштирилган таълим тажрибасини тақдим этиш учун ишлатилиши мумкин.

Синов баллари, уй вазифалари ва ўрганиш афзалликлари каби талаба маълумотларини таҳлил қилиш орқали ўқувчиларга ўз салоҳиятларини тўлиқ рўёбга чиқаришга ёрдам бериш учун мослаштирилган фикр-мулоҳазалар ва ўқув материалларини тақдим этиши мумкин.

2.Мослашувчан таълим жараёнини амалга ошириш: ўқувчиларнинг индивидуал ишлаши асосида қийинчилик даражаси ва ўрганиш тезлигини мослаштирадиган адаптив таълим тизимларини яратиш учун ишлатилиши мумкин.

Бу ўқувчиларнинг фаоллиги ва мотиватсиясини сақлаб қолишга ёрдам беради ҳамда уларнинг маҳорат даражасига мос келадиган даражада фанларни ўрганишини таъминлайди [5].

3. Талабаларни ўқув жараёнида ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш: ўқувчиларга репетиторлик ва маслаҳат хизматлари каби турли усуллар орқали ёрдам бериши мумкин. Мисол учун, сунъий интеллектга асосланган чатботлар курс ишларида ёрдамга муҳтож ёки руҳий саломатлик муаммолари билан курашаётган талабалар учун 24/7 режимида ёрдам таклиф қилиши мумкин .

4. Маъмурий самарадорлик даражасини яхшилаш:, шунингдек, баҳолаш ва давоматни кузатиш каби маъмурий вазифаларни соддалаштириш учун ҳам ишлатилиши мумкин. Бу ўқитувчиларга ўқувчиларни ўқитиш ва уларга маслаҳат беришга кетадиган вақтни тежаши мумкин .

5. Башоратли таҳлилларни амалга ошириш: ўқувчилар натижаларини башорат қилиш ва қўшимча ёрдамга муҳтож бўлиши мумкин бўлган хавф остидаги талабаларни аниқлашга ёрдам ҳам ёрдам бера олиши мумкин. Талабаларнинг ўқув жараёни ва ўзлаштиришига оид маълумотларини таҳлил қилиш орқали талабанинг муаммоларининг аниқлай олади ва унингмуваффақиятга эришиши учун керакли бўлган чораларни амалга оширади.

Ушбу жараёнларни барчасини бажаришда сунъий интеллект туради. Бу технологиялар инсон фаолиятини енгиллаштиришга ҳам ёрдам беради. Бу технологияларни таълим соҳасига жорий этиш, бу соҳани ривожланишига катта туртки беради.

Сунъий интеллект бўйича дунёдаги энг машҳур дарсликлардан бири “Сунъий интеллект: замонавий ёндашув” муаллифлари Стюарт Жонатан Расселл ва Питер Норвигнинг сўзларига кўра, биринчи марта 1995-йилда нашр этилган (китобнинг тўртинчи нашри аллақачон 2020-йилда нашр этилган).

Сунъий интеллект ақлли мавжудотларни тушунишга ва янги ақлли шахсларни яратишга ҳаракат қилмоқда. “Ҳеч ким келажакни батафсил башорат қила олмаса-да, инсон даражасидаги (ёки ундан юқори) ақл-

заковатга эга компьютерлар бизнинг кундалик ҳаётимизга ва цивилизациянинг келажакдаги ривожланишига катта таъсир кўрсатиши аниқ”- дейди [6].

Бугунги замонда таълим соҳасини ривожлантириш бо‘йича хориж тажрибаларидан андоза олиш, ижодий ёндашган ҳолда амалиётда жорий этиш, замон талабига мос равишида татбиқ қилиш бўйича лойиҳалар ишлаб чиқилди.

Мамлакатимизда компьютерлаштиришни янада ривожлантириш, таълим жараёнига ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш, ўқувчи-ёшларнинг бу соҳада билим олишини рағбатлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Умумтаълим мактабларини ахборотлаштириш, умумтаълим мактабларида ахборот-коммуникация технологияларини жорий этишга оид лойиҳаларга мувофиқ мактабларни замонавий компьютер жиҳозлари ва техникаси билан таъминлаш, ўқув жараёнида мултимедиа ва электрон дарсликлардан, рақамли таълим технологияларидан кенг фойдаланиш, уларда ахборот-ресурс марказларини ташкил этиш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Хулоса қилиб айтишимиз мумкинки бугунги кунда рақамли технологиялар ҳаётимизни қамраб олмоқдадир. Барча соҳаларда технологиялар самарали тарзда фойдаланилмоқда.

Замон шиддат билан кечаётган бир пайтда биз ҳам ҳам замон билан ҳамнафас бўлишимиз лозимдир. Барча соҳалар каби таълим соҳасини замонавийлаштиришда рақамли технологиялар катта аҳамият касб этишини кўришимиз мумкин.

Бу соҳани ривожлантириш ҳамда таълим соҳасида рақамли технологияларни кенг жорий этишимиз, таълим соҳасини давр талабларига мослашимиз керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

- [1]. Гаффоров Я “Махсус фанларни ўқитишда янги педагогик технологиялардан фойдаланиш усуллари”, 2021-йил 4-бет
- [2]. Ходжаев Б.Х. Умумий педагогика. Тошкент “Сано-стандарт, 2017-йил. 306-308-бет
- [3]. Н.А. Шермухамедова, Илмий-тадқиқот методологияси. Т. “Фан ва технология” , 2014, 403-407 бетлар
- [4]. Камилова Р.Ш. Абдулатипова М.А. ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ//Опубликовано в 2013,Выпуск Май 2013, ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ
- [5]. Аюпов Р.Ҳ., Турсунов С.Қ. Рақамли технологиялар. Тошкент: "Лесон Пресс" нашриёти, 2023 йил. 464 бет.
- [6]. Русселл СЖ, Норвиг П. Сунъий интеллект: замонавий ёндашув. Прентисе Ҳалл. Энглеууд Слиффс, 1995 йил. 3-бет